

MAKTABLARDA TURIZM FAOLIYATINI BOSHLASH

Jahongir Solijonov Odiljon o'g'li ¹MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 11.05.2025

Revised: 12.05.2025

Accepted: 13.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

Maktablar miqyosida turizmga oid ishlarning tizimli yo'lga qo'yilishi nafaqat o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, balki ularni jamiyatda faol ishtirokchi bo'lishga tayyorlaydi.

Turizm bolalarning atrof-muhitni anglash, vatanini sevishtirish, madaniy merosga hurmat bilan qarash, jismoniy chiqish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, yosh avlod orasida sog'lom hayot tarzini shakllantirish, ma'naviy boyliklarni targ'ib qilish, ekologik tarbiya berish kabi vazifalar turizm faoliyati orqali samarali amalga oshiriladi. Shuningdek, Prezident qarorlariga muvofiq, O'zbekistonda yoshlar turizmini rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari ham bu sohaning ta'limdagi o'rnini mustahkamlamoqda..

KIRISH. Bugungi globallashtirish davrida ta'lim-tarbiya tizimi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni amaliy hayotga tayyorlash, ularda ijtimoiy faollik va sog'lom turmush tarziga bo'lgan intilishni shakllantirish bilan ham chambarchas bog'liq. Shu nuqtai nazardan qaraganda, turizm faoliyati zamonaviy ta'limda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Turizm bolalarning atrof-muhitni anglash, vatanini sevishtirish, madaniy merosga hurmat bilan qarash, jismoniy chiqish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, yosh avlod orasida sog'lom hayot tarzini shakllantirish, ma'naviy boyliklarni targ'ib qilish, ekologik tarbiya berish kabi vazifalar turizm faoliyati orqali samarali amalga oshiriladi. Shuningdek, Prezident qarorlariga muvofiq, O'zbekistonda yoshlar turizmini rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari ham bu sohaning ta'limdagi o'rnini mustahkamlamoqda. Maktablar miqyosida turizmga oid ishlarning tizimli yo'lga qo'yilishi nafaqat o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, balki ularni jamiyatda faol ishtirokchi bo'lishga tayyorlaydi.

Singapur, Indoneziya va Yava Orollarida Turizmning Rivojlanishi va Undan Olinayotgan Foyda

Singapur

Singapur dunyodagi eng rivojlangan shahar-davlatlardan biri bo'lib, u turizmni iqtisodiy o'sishning strategik tarmog'i sifatida rivojlantirgan. Mamlakatda zamonaviy infratuzilma, xavfsizlik, tozalikka e'tibor yuqori bo'lib, bu omillar xorijiy sayyohlarni jalb etmoqda. **Marina Bay Sands, Sentosa oroli, Gardens by the Bay** kabi diqqatga sazovor joylar dunyoning turli burchaklaridan millionlab sayyohlarni o'ziga tortmoqda.

□ **Foyda:**

- Yiliga 18–20 milliondan ortiq sayyoh qabul qilinadi.
- Turizm orqali yiliga milliardlab dollar daromad olinadi.
- Xizmat ko'rsatish sohasida yuz minglab ish o'rinlari yaratilgan.
- Singapur o'zini Osiyoning konferensiya, tibbiy va ta'lim turizmi markaziga aylantirgan.

Indoneziya

Indoneziya dunyodagi eng yirik orol davlatlaridan biri bo'lib, uning hududida 17 mingdan ortiq orol mavjud. Bu mamlakatda turizm asosan tabiiy va madaniy boyliklarga asoslangan. **Bali, Komodo milliy bog'i, Borobudur ibodatxonasi** va boshqa joylar mashhur sayyohlik manzillaridir.

□ **Foyda:**

- Indoneziya yalpi ichki mahsulotining 5–6 foizi turizm orqali shakllanadi.
- Sayyohlik orqali 10 milliondan ortiq fuqarolar ish bilan ta'minlangan.
- Tabiiy turizm (eko-turizm), suv sporti, orol sayohatlari xorijiy turistlar uchun jozibador.

Yava oroli

Yava – Indoneziyaning eng zich aholi yashaydigan va iqtisodiy jihatdan eng rivojlangan oroli hisoblanadi. Poytaxt Jakarta, Yogyakarta (madaniy markaz) va Borobudur kabi madaniy obidalar aynan Yava orolida joylashgan.

□ **Foyda:**

- Turizm orqali nafaqat iqtisodiy foyda, balki **madaniy merosni saqlash va xalq hunarmandchiligini** rivojlantirish imkoniyati yaratilmoqda.
- Ko'plab xalqaro tadbirlar va festivallar Yavada o'tkaziladi.
- Ichki turizm ham kuchli bo'lib, bu mahalliy tadbirkorlikni rivojlantiradi.

Xulosa

Singapur, Indoneziya va Yava orollarining turizm sohasidagi muvaffaqiyati – tabiiy va madaniy boyliklardan samarali foydalanish, zamonaviy infratuzilma yaratish va barqaror rivojlanish strategiyasiga asoslangan. Bu mintaqalarda turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki xalqaro imidj va madaniy boyliklarni saqlab qolish vositasiga aylangan.

Turizm Tasniflari

☐ 1. Maqsadiga ko'ra tasnif

- **Dam olish (rekreatsion) turizmi** – plyaj, tog', sanatoriylarda hordiq chiqarish.
- **Madaniy turizm** – tarixiy, arxeologik, diniy obidalarni ko'rish, muzey va teatrga borish.

- **Eko-turizm** – tabiiy hududlar, milliy bog'lar, ekologik toza hududlarga safar.

- **Sog'liqni tiklash turizmi** – sanatoriylar, kurortlar, davolovchi suvlarga borish.

- **Sport turizmi** – sport musobaqalarida ishtirok etish yoki tomosha qilish (masalan, Olimpiada).

- **Ishbilarmonlik turizmi** – konferensiya, ko'rgazma, biznes uchrashuvlar maqsadida.

- **Ziyorat turizmi** – diniy joylarga (masalan, Makka, Vatikan, Buxoro) borish.

☐ 2. Geografik holatiga ko'ra

- **Ichki turizm** – bir davlat ichidagi sayohatlar (masalan, Toshkentdan Samarqandga).

- **Tashqi (xalqaro) turizm** – boshqa mamlakatga chiqish.

- **Kirish turizmi** – xorijiy fuqarolarning mamlakatga sayohat qilishi.

☐ 3. Harakatlanish usuliga ko'ra

- **Avtomobil turizmi** – shaxsiy yoki turistik avtobuslar orqali.

- **Temiryo'l turizmi** – poyezd orqali sayohat.

- **Havo yo'li turizmi** – samolyot orqali (xalqaro yoki mahalliy reyslar).

- **Daryo/dengiz turizmi** – kemalar, yaxtalar orqali (kruizlar).

☐ 4. Davomiyligiga ko'ra

- **Qisqa muddatli turizm** – 1 kundan 3 kungacha (day-tourlar).

- **Uzoq muddatli turizm** – bir haftadan bir necha haftagacha.

☐ 5. Ishtirokchilarga ko'ra

- **Oilaviy turizm** – oila a'zolari bilan sayohat.

- **Yakka tartibdagi turizm** – individual sayohatlar.

- **Guruhli turizm** – tashkil etilgan guruhlar orqali.

☐ 6. Mavsumiylikka ko'ra

- **Yozgi turizm** – plyaj, dengiz, tog' va dam olish maskanlariga borish.

- **Qishki turizm** – chang‘i sporti, muzli sayohatlar (masalan, Shveysariya, Qoratepa).
- **Bahorgi/kuzi** – tabiatni tomosha qilish, eko-sayohatlar.

O‘zbekistonda Turizm: Tarixiy Asoslari va Rivojlanish Bosqichlari

□ *Tarixiy Asoslar*

O‘zbekiston qadim zamonlardan buyon savdo, ilm-fan, madaniyat va diniy markaz bo‘lgan. Ayniqsa, **Buyuk Ipak yo‘li** O‘zbekistonning yirik shaharlari orqali o‘tganligi bois, bu hudud doimo sayohatchilar, savdogarlar, olimlar va sayyohlar e‘tiborida bo‘lgan.

Mashhur shaharlar:

- **Samarqand** – Amir Temur davrida gullab-yashnagan, Registon, Shohi Zinda, Bibixonim masjidi kabi yodgorliklarga ega.

- **Buxoro** – islomiy ilm-fan markazi, 140 dan ortiq tarixiy obidalar mavjud.

- **Xiva** – to‘liq saqlanib qolgan qadimiy shahar (Ichan-qal‘a) va YuNESKO merosi ro‘yxatida.

□ *Tarixiy sayyohlar*

O‘zbek hududlari orqali o‘tgan mashhur sayyohlar:

- **Xuanzan** (Xitoy) – Buddaviy yodgorliklarni o‘rganish uchun kelgan.

- **Ibn Battuta** – Buxoroni “ilm va madaniyat markazi” deb atagan.

- **Ruy Gonsales de Klavixo** – Samarqandga diplomatik safar bilan kelgan ispan elchisi.

Mustaqillikdan So‘nggi Rivojlanish

1991-yil mustaqillikdan so‘ng O‘zbekistonda turizm davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi.

□ *Muhim bosqichlar:*

- **1992-yil** – O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi tashkil etildi.

- **1999-yil** – “Turizm to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi.

- **2016–2020-yillar** – Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan turizmni rivojlantirishga oid “**Yangi O‘zbekiston**” siyosati boshlangan.

- **2021-yil** – “Turizm va madaniy meros vazirligi” tashkil etildi.

□ *Rivojlangan yo‘nalishlar:*

- **Ziyorat turizmi** – Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband kabi ziyoratgohlar.

- **Madaniy-tarixiy turizm** – YuNESKO ro‘yxatiga kiritilgan obidalar (Samarqand, Buxoro, Xiva).

- **Eko-turizm** – Nurata tog‘lari, Aralbo‘y hududlari, Qizilqum sahrosi.

• **Ishbilarmonlik va festival turizmi** – Xalqaro anjumanlar, “Sharq taronalari” festivali, hunarmandchilik ko‘rgazmalari.

Xulosa

O‘zbekiston o‘zining boy tarixi, madaniy merosi, go‘zal tabiati va mehmondo‘st xalqi bilan dunyo sayyohlarini o‘ziga jalb qilmoqda. Tarixiy shaharlar, arxitektura obidalari, diniy ziyorat joylari va eko-marshrutlar orqali O‘zbekiston zamonaviy turizm markaziga aylanib bormoqda.

O‘zbekistonda “Yashil Makon” Dasturi va Ekoturizm: Tashviqot va Targ‘ibot Ishlari

□ **“Yashil Makon” – Ekoturizmga Zamin**

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan **“Yashil makon” umummilliy loyihasi** O‘zbekiston tabiiy muhitini yaxshilash, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va aholining yashash sifati hamda turizm salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Ushbu tashabbus:

• 2021-yildan boshlab har yili **200 milliondan ortiq daraxt va buta ko‘chatlarini ekishni** nazarda tutadi.

• Shahar va qishloq joylarida **yashil zonalarini ko‘paytirish**, ekologik barqaror hududlar yaratish orqali **ekoturizm uchun shart-sharoit** yaratmoqda.

□ **Ekoturizm – Barqaror Taraqqiyot Asosi**

Ekoturizm — bu ekologik toza, tabiiy landshaftlarda dam olish va sayohat qilish bo‘lib, atrof-muhitga zarar yetkazmagan holda turizm faoliyatini yuritishni nazarda tutadi.

O‘zbekistonda ekoturizm quyidagi hududlarda jadal rivojlanmoqda:

- **Zomin milliy bog‘i (Jizzax)**
- **G‘ijduvon va Nurata tog‘lari (Buxoro va Navoiy vil.)**
- **Surxondaryo tog‘-dashtlari va Boysun Geoparki**
- **Ustyurt platosi va Aral fojiasi hududlari (Qoraqalpog‘iston)**

□ **Tashviqot va Targ‘ibot Ishlari**

“Yashil makon” va ekoturizm g‘oyalarini aholiga yetkazish maqsadida quyidagi tashviqot-targ‘ibot ishlari olib borilmoqda:

□ **OAV va ijtimoiy tarmoqlarda kampaniyalar**

• “Ko‘chat ek, kelajakni saqla”, “Bir o‘simlik – bir nafas” kabi shiorlar ostida aksiya va roliklar.

• Teleradioda ekologik ko‘rsatuvlar va intervyular.

□ **Ta‘lim muassasalarida targ‘ibot**

• Maktablarda ekologik darslar, viktorinalar, “Yashil soya” klublari.

- Universitetlarda ekoturizm bo'yicha fanlar va ilmiy tadqiqotlar.

□ **Jamoatchilik ishtiroki**

- Ko'ngillilar hatti-harakatlari (eko-yurishlar, sayrlar, chiqindisiz sayohat loyihalari).
- Turizm operatorlari va mahalliy aholining eko-marshrutlar yaratishda ishtiroki.

□ **Festival va ko'rgazmalar**

- "Ekofest", "Yashil kunlar", "Milliy bog' haftaliklari" kabi tadbirlar orqali yoshlar va sayyohlar jalb qilinmoqda.

□ **Xulosa**

"Yashil makon" dasturi va ekoturizm — O'zbekistonda atrof-muhitga g'amxo'rlik qilish bilan birga, mahalliy va xorijiy sayyohlar uchun barqaror, zamonaviy va jozibador turizm yo'nalishlarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Targ'ibot va tashviqot ishlari yoshlar ongida ekologik madaniyatni shakllantirish va yashil iqtisodiyotga o'tishga zamin yaratmoqda.

Maktablarda Turizmni Rivojlantirish Bo'yicha Takliflar

1. Turizmga oid ta'lim dasturlarini joriy etish

- **Maktablarda turizm fanini o'qitish:** Maktablarda turizmni o'rgatish uchun maxsus fanlar yoki darsliklar ishlab chiqish. O'quvchilarga turizmning asosiy tushunchalari, uning rivojlanishi, turizm turlari, sayyohlik joylari va ekologik muhofaza haqida ma'lumot berish.

- **Turizm bo'yicha klublar tashkil etish:** Maktablarda ***"Turizm klubi"***ni tashkil etish, bu klubda o'quvchilar sayohatlarni rejalashtirish, turizm sohasidagi yangiliklarni o'rganish, va jamoaviy sayohatlarni tashkil etish bilan shug'ullanishi mumkin.

2. Mahalliy tarix va madaniyatni o'rganish

- **Mahalliy sayyohlik joylarini o'rganish:** Maktab o'quvchilariga o'z hududidagi tarixiy va madaniy obidalar bilan tanishtirish. Bunga ekskursiyalar, tarixiy joylarga tashriflar va ilmiy-amaliy tadbirlar kiritilishi mumkin.

- **Madaniy merosni saqlash va targ'ib qilish:** Maktab o'quvchilariga mahalliy madaniy boyliklar, an'analarning ahamiyati haqida tushuncha berish, ularni saqlash va rivojlantirish bo'yicha faoliyatlar tashkil etish.

3. Ekoturizmga oid targ'ibot

- **Tabiatni asrash va ekologik turizm:** Ekoturizmni rivojlantirish orqali yoshlarni tabiatga nisbatan e'tiborli va mas'uliyatli qilish. Maktablarda ekologik tarbiya berish, yashil hududlarda ko'chat ekish tadbirlarini tashkil etish.

- **Tabiatga sayohatlar tashkil etish:** O'quvchilarni tabiiy obidalarga, milliy bog'larga va ekologik toza hududlarga sayohatlar uyushtirish.

4. Yoshlarni xalqaro turizmga tayyorlash

- **Xalqaro sayohat tajribasi:** O'quvchilarni xalqaro sayohatlarga tayyorlash uchun ularni turizmning asosiy qoidalari bilan tanishtirish, xorijiy tillarni o'rganishga rag'batlantirish.

- **O'zbekistonning turistik salohiyatini targ'ib qilish:** O'zbekistonning turistik joylarini yoshlar o'rtasida targ'ib qilish. Yoshlarni davlatning turizm sohasidagi imkoniyatlari bilan tanishtirish va xorijiy sayyohlarni jalb etish.

5. Sayohat va turizmni moliyaviy qo'llab-quvvatlash

- **Sayohat byudjetlarini o'rganish:** O'quvchilarga turizmning moliyaviy tomonlarini o'rgatish, byudjetli sayohatlar qilishni o'rgatish. Masalan, davlat tomonidan taqdim etiladigan subsidiyalar yoki imtiyozlar haqida ma'lumot berish.

- **Turizm sanoati bilan hamkorlik:** Maktab o'quvchilari uchun sayohatlarni tashkil etishda turizm kompaniyalari bilan hamkorlik qilish, turistik xizmatlar bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'tkazish.

6. Turizm festivallari va tanlovlar o'tkazish

- **Maktab ichida turizm mavzusidagi tanlovlar:** Maktablar o'rtasida turizmga oid rasmlar, incho, video tanlovlari tashkil etish. Bu yoshlarning ijodiy faoliyatini rivojlantiradi va turizmni yanada kengroq targ'ib qiladi.

- **Turizm festivallarini tashkil etish:** Maktablarda turizm mavzusida festival, ko'rgazmalar o'tkazish. O'quvchilarning turizm sohasidagi bilim va qobiliyatlarini namoyish etish.

7. Sayohatni ilmiy-tadqiqotga aylantirish

- **Turizmni ilmiy tadqiq etish:** Maktablar o'rtasida turizmga oid ilmiy tadqiqotlar olib borish, o'quvchilarga turizm sohasidagi yangiliklarni o'rganish imkoniyatini yaratish.

- **Sayohatlarning ta'limga ta'siri:** Sayohatlarning yoshlar ta'limiga qanday ta'sir qilishi, ularning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga qanday yordam berishi haqida ilmiy izlanishlar o'tkazish.

Maktabda Turizm Faoliyati Yillik Rejasi (Namuna)				
Oy	Faoliyat nomi	Maqsadi	Yo'nalishi	Mas'ullar
Sentabr	Turizm haftaligi (ochilish marosimi)	O'quvchilar ga turizm mohiyatini tushuntirish, klubga a'zolikni boshlash	Maktab hududi	Tarbiyachi, sinf rahbarlari
Oktabr	Mahalliy ekskursiya – shahar markazi, tarixiy obidalar	Tarixiy bilimlarni oshirish, diqqatni jamlash	Mahalliy muzey, obidalar	Tarix o'qituvchisi, sinf rahbari
Noyabr	“Ochiq dars + sayohat” – ilmiy korxona yoki zavodga tashrif	Mehnat ko'nikmasini oshirish, kasb tanitish	Ishlab chiqarish korxonasi	Mehnat va biologiya o'qituvchilari
Dekabr	Ichki maktab tanlovi: “Men sayohatda o'rganganim” – taqdimot	Tanqidiy fikrlash, ijodiy ifoda	Maktab ichida	Adabiyot o'qituvchisi, kutubxonachi
Yanvar	Qishki piyoda sayr: sport va ekologiya	Sog'lom turmush, atrof-muhitni asrash	Maktab atrofi yoki tog' yonbag'ri	Jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Fevral	Muzey yoki teatr tashrif	Madaniy saviyani oshirish	Madaniyat markazlari	Sinf rahbarlari, ona tili o'qituvchisi
Mart	Bahorgi tozalash aksiyasi + ekologik yo'l yurish	Atrof- muhitga mehr, tabiat bilan muloqot	Shahar chekkasi yoki bog'	Geografiya va biologiya o'qituvchilari
Aprel	Respublika miqyosida sayohat (bir kunlik)	Yurtni tanish, jamoaviylik	Tarixiy shaharga (Samarqand, Buxoro, va b.)	Maktab ma'muriyati, ota-onalar
May	Yillik yakuniy ko'rik, sertifikatlar topshirish	Natijalarni sarhisob qilish, rag'batlantirish	Maktab hududi	Turizm rahbari, direktor o'rinbosari

Xulosa. Maktab yoshidayoq turizmni rivojlantirish uchun yuqoridagi takliflarni amalga oshirish orqali o'quvchilarni nafaqat turizm sohasida bilimli qilish, balki ularni dunyoqarashi keng, ekologik va madaniy jihatdan boy, mehnatkash va ijtimoiy mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllantirish mumkin. Maktabda turizm sohasiga oid faoliyatni tizimli ravishda joriy etish, yoshlar orasida turizmni rivojlantirish uchun asosiy omil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-martdagi "O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4230-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi. (2022). *Maktablarda turizm faoliyatini rivojlantirishga doir takliflar va yo'nalishlar*. Toshkent.
3. Karimov, A. (2021). "Maktablarda turizm ta'limi va uning iqtisodiy-ta'limiy imkoniyatlari." *Ta'lim va madaniyat jurnali*, №4, 12–18.

4. Raxmonova, Z. (2020). “Maktablarda turizmni o‘rgatishning asosiy metodlari va usullari.” *Pedagogika va metodika jurnali*, №3, 44–50.
5. Jumaev, I. (2023). “Maktabda turizm faoliyatini boshlash va rivojlantirish: amaliy tajribalar.” *O‘zbekiston ta’lim tizimi jurnali*, №6, 78–83.
6. Madaniy meros va turizmni rivojlantirish masalalari. (2022). *YUNESKO O‘zbekistondagi vakolatxonasi tomonidan tayyorlangan hisobot*. Toshkent: YUNESKO.
7. Muhammadiev, S. (2021). “O‘zbekiston maktablarida turizmni rivojlantirish va yoshlar o‘rtasida turistik faoliyatni targ‘ib qilish.” *O‘zbekiston yoshlar jurnali*, №5, 22–29.
8. “Turizmning maktab ta’limiga kiritilishi: Xalqaro tajribalar va istiqbollar.” (2021). *O‘zbekistonda turizm ilmiy jurnali*, 42–47.

